

VOGEL DÁVID

VENEZUELA GAZDASÁGPOLITIKÁJA – A CHÁVEZI ÉVEK –

Tanulmányom témáját Latin-Amerika egyik meghatározó állama, Venezuela adja, amely az elmúlt bő egy évtizedben jelentős irányváltást hajtott végre, mind politikai, mind gazdasági, társadalmi, vagy akár védelmi területen. Az elkövetkező oldalakon az ország gazdasági helyzetének alakulását veszem górcső alá, ismertetve a caracasi gazdaságpolitika főbb irányvonalait, különös tekintettel a Hugo Chávez elnök neve által fémjelzett éveket.

A TÖRTÉNELMI HÁTTER

Véleményem szerint a modern venezuelai gazdaságpolitika kialakulásának kezdetét, a világgazdaságba való tényleges bekapcsolódást az 1920-as évek elejétől, egészen pontosan 1922-től számíthatjuk, amikor is Maracaibo térségében jelentős mennyiségű kőolajkészletet fedeztek fel. Ez a tény jelentős mértékben, áttételesen a mai napig meghatározza a latin-amerikai állam gazdaságának irányvonalát.

Mint oly sok régióbeli államban, Venezuelában is diktatórikus rendszer uralkodott, az országot pedig az Amerika-barát Juan Vicente Gómez¹ tábornok irányította, az olajbevételek teljes egészét felosztva saját maga, legfőbb támogatói és egyesült államokbeli cégek között. A helyzet 1943-ban változott, mikor Isaiás Medina Angarita elnöksége alatt a New Jersey-i Standard Oil nyomására 50-50%-os bevételmegosztásban állapodott meg a két fél; két évvel később, hosszas tárgyalásokat követően Juan Pablo Pérez Alfonso elnök baloldali kormánya még kedvezőbb helyzetet tudott

---

¹ Gómez három ízben állt országa élén 1908 és 1935 között, azonban az elnöki címet egyetlen alkalommal sem demokratikus választások útján nyerte el. --- US. Library of Congress: <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-14516.html> [letöltve: 2010. május 3.].

elérni Venezuela számára. Az egyre növekvő mértékű és egyre magasabb világgiazi áron értékesített kőolaj Venezuelát a kontinens legerősebb gazdaságú országává tette, számos bevándorlót nyerve meg ezzel az 1950-es, 1960-as években. Az ebben az időszakban általánosságban mindössze néhány hónapot, esetleg egy-két évet a hatalomban maradni képes kormányzatok nem tudták megfelelőképpen kihasználni a hatalmas bevételekben rejlő lehetőségeket. Változást az ismét kormányzati pozícióba kerülő Pérez Alfonso hozta meg, aki egy nemzetközi kartell felállítását javasolta annak érdekében, hogy hatást lehessen gyakorolni a kőolaj világgiazi árára. A terv mintegy két évvel később az Olajexportáló Országok Szervezetében (Organization of the Petroleum Exporting Countries – OPEC) öltött testet, amely 1960. szeptember 10-én alakult meg, tizenkét taggal.²

A szervezet alig egy évtizeddel később, 1973 októberében máris megmutatta erejét.³ Az OPEC-országok⁴ – az Amerikai Egyesült Államok a Yom Kippur háború alatt Izraelnek nyújtott katonai segítségére való válaszlépésként – 1974 májusáig olajembargót vezettek be, ami a kőolaj világgiazi árának jelentős emelkedéséhez vezetett. A gazdasági szükségletek, a pénzkiáramlás megszüntetése, valamint az arab olajembargó által demonstrált hatalmas befolyás hozományaként a caracasi kormányzat 1973-ban az olajipar államosítása mellett döntött, ami három évvel később, 1976. január 1-jén lépett életbe. Ennek során létrejött a Petróleos de Venezuela (PDVSA)⁵ nevű állami óriáscég, amely magában egyesítette a korábbi – többnyire külföldi tulajdonban lévő – magáncégek érdekeltségeit. A felhalmozott infrastrukturális és logisztikai erőforrásokat a kormányzat erőteljes iparosítással, jelentős finomítókapacitás-bővítéssel, valamint az exporthálózat az Egyesült Államok és Európa irányába történő kiépítésével tette hatékonyabbá. Mindezek következményeként Marcos Pérez Jiménez elnök hatéves diktatúrája alatt – bár a demokratikus jogállam szabadságjogai erőteljesen korlátozva voltak – az ország bruttó hazai terméke kiugróan magas volt: az 1950-es évek második felében Venezuela egy lakosra számított GDP-je majdnem elérte a nyugat által támogatott Német Szövetségi Köztársaság szintjét. Az érem másik oldala azonban a Romulo Betancourt elnöksége alatt felszínre kerülő hatalmas külső és belső

² A bécsi székhelyű szervezet tagjai: Algéria, Angola, Ecuador, Irán, Irak, Kuvait, Líbia, Nigéria, Katar, Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírátsok és Venezuela. Indonézia, miután 2008-ban kőolaj importja meghaladta exportját, kilépett a szervezetből, azonban a visszatérés jogát fenntartotta magának. --- http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm [letöltve: 2010. május 3].

³ Lásd: <http://history.state.gov/milestones/1969-1976/OPEC> [letöltve: 2010. május 2].

⁴ Organization of Arab Petroleum Exporting Countries: az OPEC arab tagállamai, valamint Egyiptom, Szíria és Tunézia.

⁵ Hivatalos honlap: <http://www.pdvsa.com>.

eladósodottság volt, melyet elsősorban a közpénzekkel való hibás gazdálkodás okozott. Többek között a sikeres agrárreformnak köszönhetően sikerült stabilizálni az ország gazdasági helyzetét.⁶

Mindazonáltal megjegyzendő, hogy a '60-as, '70-es években elköltött olajbevételek nagy részét – már ami nem tűnt el a rendkívül korrupt rendszer útvesztőiben – az életszínvonal fenntartására, illetve annak emelésére fordította a kormányzat, így többek között közegészségügyi programokra, az oktatási és a közlekedési rendszer fejlesztésére, valamint élelmiszer-támogatás biztosítására. Mindezen intézkedéseknek köszönhetően a venezuelai munkások fizetése volt a legmagasabb az egész kontinensen. Az 1970-es évek már említett kőolajválsága által okozott emelkedés a kőolaj világszertei árában jelentős mértékben visszafogta a keresletet, így a nemzetközi piacon felhalmozódott nyersolaj ára az 1980-as hordónkénti 35 USD-s árról 1986-ra 10 USD-re esett vissza: az ország gazdasága a tartalékok és az egyéb bevételi források hiánya miatt összeomlott, a szegénységben élő lakosság száma az 1984-es 36%-ról 1995-re 66%-ra nőtt.

EGY XXI. SZÁZADI CAUDILLO⁷

Az eredetileg papnak készülő Hugo Rafael Chávez Frías életpályájával végül a hadsereget választotta, katonai karrierje során az alezredesi rangig jutott.⁸ 1992 februárjában, a Carlos Andrés Pérez elnök elleni sikertelen puccskísérletével lépett a politika színpadára, azonban ekkor már közel tíz éve létezett a hadsereg tisztikarán belül az általa életre hívott „Forradalmi Bolívari Mozgalom”, amelynek vezetője volt. Kudarcba fulladt puccskísérlete után „megjavult”, és bár súlyos börtönbüntetésre ítélték, két év után kegyelmet kapott.⁹ A „*Hazafias Pólus*” nevű baloldali párt vezetőjeként, a békés szociális átalakulást hirdetve, szélsőségesen populista és Amerika-ellenes retorikájának köszönhetően 1998-ban megnyerte az elnökválasztást. 1999 februárja óta Venezuela államfője.¹⁰

Beiktatása után markáns gazdaságpolitikai átalakításokba fogott: leállította a venezuelai állami vállalatok privatizációját, magához vonta a

⁶ Lásd: <http://www.jstor.org/pss/2116216> [letöltve: 2010. május 2.].

⁷ Spanyol szó, jelentése: vezető – Latin-Amerikában jellemzően az autokratikus államvezetés politikai-katonai feje.

⁸ Lásd bővebben: Dr. Kaiser Ferenc – Vogel Dávid: Egy huszadik századi Simon Bolívar – avagy Venezuela világméretű harca az Egyesült Államok ellen, az egységes Latin-Amerikáért. p.47-60.

⁹ Profile: Hugo Chavez; 5 December, 2002. --- <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1925236.stm> [letöltve: 2010. április. 30.].

¹⁰ [Http://www.cnn.com/2006/WORLD/americas/09/20/chavez.un/index.html](http://www.cnn.com/2006/WORLD/americas/09/20/chavez.un/index.html) [letöltve: 2010. május. 1.].

gazdasági döntések meghozatala fölötti ellenőrzést és csökkentette az olajkitermelést, hogy emelje az olaj árát. Belpolitikai hatalmát növelendő módosította az alkotmányt, hogy jogköre megnőhessen, és hosszabb időt tölthessen hivatalban, ezzel együtt csökkentette a törvényhozás és az igazságszolgáltatás erejét. Chávez, hogy megtartsa népszerűségét, keményen fellépett a korrupció ellen, kritizálta a gazdasági oligarchákat, és több forrást biztosított a szociális programok számára. Emellett ellenfeleit és kritikusait – úgy az üzleti életben, mint a médiában is – igyekezett ellehetetleníteni. Kiterjesztette a hadsereg szerepét, és szorosabb kapcsolatok kialakítását kezdte meg a közel-keleti olajtermelő államokkal és Kubával.

2000-ben ismét elnyerte az elnöki tisztséget, immár az új alkotmány szerint rendezett választásokon. Elnökségének fő támogatói az alacsonyabb osztályok képviselői, ellenzői pedig azok közül kerülnek ki, akik sztrájkokkal és demonstrációkkal tiltakoztak az állami olajtársaságok feletti kontroll bevezetése ellen, ami 2002 áprilisában még egy rövid életű puccskísérletet is eredményezett, valamint az olajbányászok sztrájkját okozta 2002 végén.¹¹ Ellenzéke 2004 augusztusában népszavazást kezdeményezett visszahívása érdekében, ami csekély Chávez győzelmet eredményezett. A hatéves ciklus lejártával a 2006-os választásokat megnyerve 2007. január 10-én tette le hivatali esküjét második terminusára.¹² Az első hatalomra kerülése óta eltelt idő alatt Chávez politikája és támogatottsága is erősen megváltozott. Míg 1999-ben egyetlen törvény és két adónem, 2001-ben is mindössze 49 törvény került elfogadásra. Ezzel szemben 2007 elején Chávez különleges felhatalmazást kapott: 18 hónapon keresztül a törvényhozás kihagyásával, rendeletekkel kormányozhatott. A hivatalos álláspont szerint mindez annak érdekében volt szükséges, hogy a 11 széles területet lefedő témakörben – többek között a gazdaság, a pénzügyi szektor, az energiaügyek, a védelmi szféra – forradalmi változásokat vihessen véghez.

Kontinentális kül- és gazdaságpolitikáját az egyesítési szándék, az együttműködés szorgalmazása jellemzi, a regionális összefogást támogatja legfőképpen az USA hegemoniájának ellensúlyozása érdekében. Nem egyszer szélsőséges politikája, Venezuela egyéb külföldi kapcsolatai miatt azonban több ország elfordul Cháveztől, többen más országok belügyeibe történő beavatkozással is vádolják. Mindezek ellenére azonban szép számmal akadnak szövetségesei regionális és a szélesebb nemzetközi szintéren is.

---

¹¹ Barry Turner: *The Statesman's Yearbook. The Politics, Cultures and Economies of the World*, 2005.

¹² Esküjében Jézus Krisztusra mint a „történelem legnagyobb szocialistájára” esküdt, beiktatási beszédében pedig az elkövetkezendő hat év tennivalóit sorolta fel, többek között az Alkotmány újabb reformját, melynek során egyebek mellett eltörlésre kerülne az elnöki tisztség betöltését két ciklusban limitáló passzus.

A nemzetközi együttműködés legekleltásabb példája – és talán Chávez legnagyobb nemzetközi sikere is egyben – a Bolívari Szövetség a Mi Amerikánk Népei Számára¹³ nevű szervezet, azaz az ALBA.¹⁴

A 2004-ben egy Venezuela és Kuba közt létrejött szerződés által felállított szervezet már nevében is ellenpólusként jelenik meg a Washington által szorgalmazott Amerikai Szabadkereskedelmi Övezet (Free Trade Area of the Americas, FTAA – avagy spanyolul ALCA). Simon Bolívar nevének megjelenése, illetve a szó spanyol jelentése – hajnal – mind a régió korszakováltását kívánja jelezni, a „függetlenedési” vágyat az Egyesült Államoktól. Az ALBA célja többértű, egyrészt ellensúlyozó szerepet kíván betölteni az USA hegemoniája és az általa létrehozott FTAA, valamint a résztvevő országok szerint az amerikai érdekeket képviselő Nemzetközi Valutaalap (IMF) ellenében. A kezdeményezés kezdetekor 19 pontban foglalták össze az együttműködés területeit, melyek közül nyolc közvetlenül gazdaságpolitikai témakört is érint.¹⁵ Ez azonban elég nagyívű vállalásnak tűnik, ha számításba vesszük, hogy 2009-ben a szervezet mind a nyolc tagállama vásárlóerő-paritáson számított bruttó hazai termékének (GDP PPP) összértéke, alig 636 milliárd USD-os mértékével, még Hollandia szintjét sem éri el, az egy főre jutó GDP esetén pedig a helyzet még rosszabb. Továbbmenve, az ALBA-tagországok összlakossága alig nagyobb Franciaországénál. Azonban természetesen nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a tagok között van Latin-Amerika első és ötödik legnagyobb olajkitermelője (Venezuela, illetve Ecuador), valamint a kontinens két legnagyobb földgázvagyonnal rendelkező országa (Venezuela és Bolívia) is, amelyek a földrész földgázvagyonának több mint 90%-át birtokolják. Latin-Amerikában pedig ez a szénhidrogénvagyon az egyedüli, ami jelentős változást képes véghezvinni a térség országainak fejlődésében.

A gyökeres gazdaságpolitikai reformok azonban rendkívül instabil világgazdasági időszakban érték a venezuelai gazdaságot, így eredményességük vizsgálatakor nem feledkezhetünk meg ezekről a külső befolyásoló tényezőkről. Chávez megválasztásakor, 1998-ban Venezuela GDP-je 50 billió bolívar volt, ami – 1998-as értéken számítva – az ezredfordulót követő recesszió hatására 2003-ra 42,4 billió bolívarra esett

¹³ Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América (honlap: <http://www.alianzabolivariana.org>).

¹⁴ Eredeti nevében a „szövetség” szó helyett az „alternatíva” kifejezést használta a szervezet; ezt a 2009. június 24-én megrendezett közgyűlés alkalmával változtatták meg. --- Lásd még: Vogel Dávid: Az Egyesült Államok Latin-Amerika politikájának változása. p.3-13.

¹⁵ Olaj és energia; Kommunikáció és szállítás; Külső eladósodottság; Gazdaság és pénzügyek; Könnypár; Természeti erőforrások; Föld és élelmészeti függetlenség, földreform; Lakásügy. --- David Harris – Diego Azzi: ALBA – Venezuela's answer to „free trade”: the Bolivarian alternative for the Americas.

vissza¹⁶ az ENSZ Venezuelára vonatkozó gazdasági adatbázisa szerint.¹⁷ A világgazdasági körülmények normalizálódásával és Chávez elnök belpolitikai helyzetének stabilizálódásával azonban ez az adat 2004-re 50,1 billióra, majd 2007-ben 66,1 billióra emelkedett. A rendkívüli mértékű növekedés egyik kiváltó okaként említendő Chávez elnök sikeres fellépése a PDVSA állami olajcégnél 2002–2003-ban kitört általános sztrájk ellen, ami így is jelentős bevételkiesést eredményezett az ország számára.

Az ezredfordulós recesszió mélypontjának számító 2002–2003-as esztendőök nemzetgazdaságát jellemző irányszámok kapcsán a legnagyobb csökkenés 55,9%-kal az építőipar területén volt tapasztalható, ezt a kőolajipar 26,5%-os zsugorodása,¹⁸ a kereskedelem 23,6%-os, illetve a termelőipar 22,5%-os visszafejlődése követte a sorban. Mindezen tényezők a kőolajipart nem számítva 2002-ben a teljes nemzetgazdaság 6,5%-os visszaesését hozták. A nemzeti fizetőeszköz pedig – amely már az 1980-as évek kőolajválságában elkezdett gyengülni – tovább veszített értékéből és továbbra is rendkívül instabil maradt.

A gazdasági mutatók ilyen mértékű negatív változása és bizonytalansága világviszonylatban is rendkívül magas inflációt eredményezett: a 2001-es 12,3% a következő évre 31,2%-ra emelkedett.¹⁹

A központi kormányzat, hogy megakadályozza a bolivar további értékvesztését, 2003. január 23-án arra utasította a Pénzügyminisztériumot és a Venezuelai Központi Bankot, hogy függesse fel a valuta- és devizakereskedelmi tevékenységét. Két héttel később, február 6-án megkezdte működését a CADIVI,²⁰ a valuta- és devizakereskedelmet ellenőrző és szabályozó testület, amely egyben egy kettős valutarendszer bevezetését is jelentette. A testület első döntéseként a bolivar vételi árfolyamát 1596, eladási árfolyamát 1600 USD-ban állapította meg.

¹⁶ A gazdasági mutatók romlásában erőteljesen közrejátszott az 1999. decemberi környezeti katasztrófák sora is. Az özönvízszerű esőzések nyomán kialakuló áradások és földcsuszamlások okozta kár becslések szerint elérte a 15-20 milliárd USD-t. --- <http://www.mundoandino.com/Venezuela/Economy> [letöltve: 2010. május 4.].

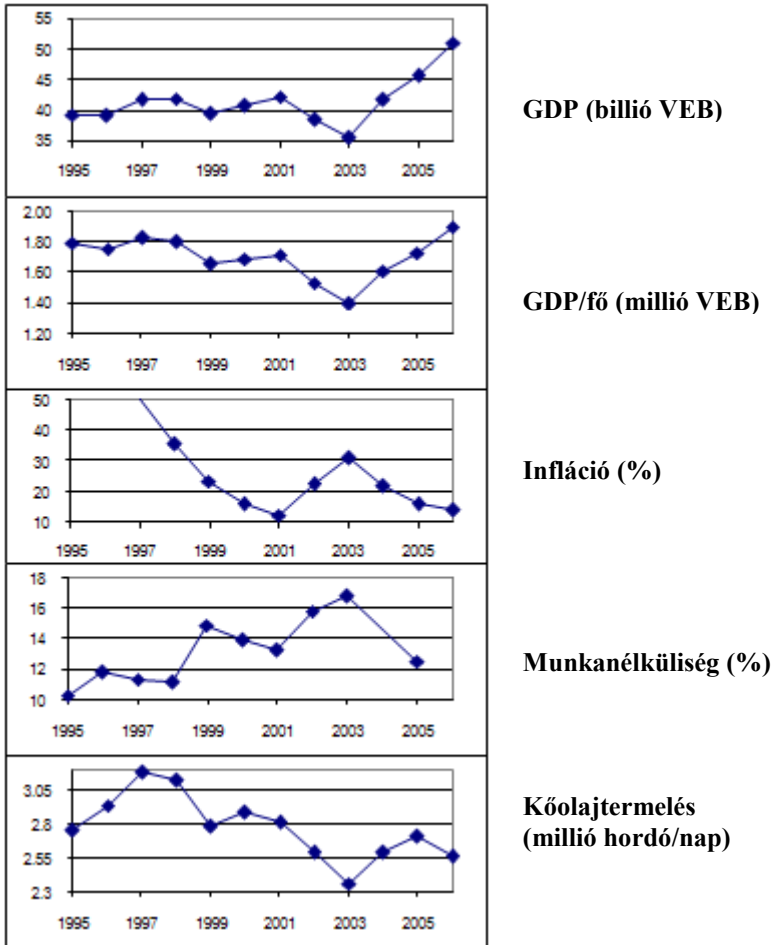
¹⁷ Az adatbázisok elérhetők a <http://data.un.org> honlapon.

¹⁸ A kőolajipar termelékenységi mutatóinak negatív alakulásához hozzájárult a már említett általános sztrájk, illetve az OPEC által 2002-ben bevezetett kvóta-rendszer bevezetése is.

¹⁹ Mindazonáltal összehasonlításuképpen megjegyzendő, hogy 1989-ben 84,5, 1994-ben 60,85, 1995-ben 59,9, illetve 1996-ban pedig 99,9 százalékos volt az infláció mértéke. --- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/weorept.aspx?sy=1980&ey=2014&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=299&s=PCPI%2CPCPIPCH&grp=0&a=&pr1.x=55&pr1.y=5> [letöltve: 2010. május 2.].

²⁰ Comisión de Administración de Divisas (honlap: <http://www.cadivi.gov.ve>).

1–5. ábra: Venezuela főbb gazdasági mutatói 1995–2005 között

(Forrás: IMF, CIA, IEA)

A gazdasági megszorítások és a szigorú árfolyam-politika következményeként a 2004. évben a gazdaság 16,8%-kal erősödött. A bolivar árfolyamát azonban egyik óvintézkedés sem tudta huzamosabb ideig stabilan tartani: 2007-re 1 USD-ért 4750 bolivart adtak a piacon.

Valutája védelmében a caracasi kormányzat 2007. március 7-én bejelentette, hogy 2008 elején a bolivar redenominálásra kerül, 1:1000 arányban. Az így bevezetett „új” pénznem pedig a *bolívar fuerte*, azaz az „erős bolivar” nevet kapta. 2008. január 1-jén megszületett tehát az új fizetőeszköz, melynek árfolyamát 1 USD = 2,15 VEF-ben határozták meg.

Az infláció megakadályozása érdekében pedig Venezuela visszaszorította az állami bevételek költségét, így az a 2003-as 31,2%-os

értékről négy év alatt 15,8%-ra csökkent.²¹ Az első megválasztásától számított csaknem egy évtizeden keresztül elköltött pénzmennyiség azonban megtette hatását: hivatalos források szerint a szegénységi küszöb alatt élők száma a 2002-ben mért 67%-ról 2007-re 37,9%-ra csökkent.²²

A következő évek világgazdasági körülményei ezt követően még kiszámíthatatlanabbá tették az ország pénzügyi helyzetét. A kőolaj árának 2007-es emelkedésével Caracas is növelte kiadásait, az ország gazdasága pedig mintegy 9%-kal nőtt. A 2008. júliusi kőolajár-zuhanás azonban jelentős bevételkiesést okozott, így a pozitív folyamatok is leálltak. Ezt a 2009-ben bekövetkező világgazdasági válság csak tovább súlyosbította, így már az év elején 2%-kal zsugorodott az ország gazdasága,²³ a negatívum az év második felére már elérte a 4,5%-ot is.²⁴ A gazdasági hanyatlás az inflációra is kihatott, ami 2009 végére elérte a 26,7%-ot. Mindezt csak tovább nehezítette a Venezuelát sújtó – El Niñónak tulajdonított – szárazság, ami nemcsak a mezőgazdaság termelékenységét rontotta, hanem víz- és áramkimaradásokat is okozott országszerte.²⁵

Bár Venezuela az ezredfordulót követően két jelentős természeti katasztrófát is elszenvedett, amelyeket csak a nemzetközi közösség, valamint a korábbi a nemzetközi pénzintézetek – a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap – segítségével volt képes kezelni, Chávez mindkét pénzintézetet a kapitalista világrend letéteményeseként, Washington „neo-kolonizáló” politikájának eszközeként említette már hivatalba kerülésekor is. A szavakat pedig tettek követték, így a latin-amerikai ország, miután kőolajbevételeinek köszönhetően visszafizette tartozásait, 2007. május 1-jén, a munka nemzetközi ünnepén, hivatalosan is bejelentette kilépését a két szervezetből.²⁶ Saját irányvonalát és régióbeli szövetségeseit támogatandó, Chávez jelentős pénzügyi segítséget nyújtott Bolíviának és Argentínának is, hogy visszafizethessék tartozásaikat az IMF-nek, emellett jelentős gazdasági támogatással segítette ALBA partnereit is.

A pénzügyi kooperáció szervezetté formálódását pártoló Chávez az

²¹ <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=71&c=ve&l=en> [letöltve: 2010. május 4].

²² <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ve&v=69> [letöltve: 2010. május 4].

²³ Forrás: <http://www.reuters.com/article/idUSN2052572820090821> [letöltve: 2010. május 4.].

²⁴ Chávez interpretációja a gazdasági mutatókra természetesen az volt, hogy ezen irányszámok képleteit mind a kapitalista Egyesült Államok szülte, így azok félrevezetőek. --- <http://www.reuters.com/article/idUSN2220285420091122> [letöltve: 2010. május 4.].

²⁵ Lásd: <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=48972> [letöltve: 2010. május 3.].

²⁶ A bejelentés megtörténte ellenére, valamint figyelembe véve a tényt, hogy Caracas nem vesz részt látványosan sem az IMF, sem a WB munkájában, a két szervezet honlapja szerint Venezuela a mai napig tagsági viszonnal rendelkezik, sőt az IMF 186 tagja közül Venezuela a 20. legnagyobb szavazatszámúval (26,841 szavazat, 1,21%) van jelen. --- Lásd: <http://www.chinapost.com.tw/latestnews/200751/45857.htm> és <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm#3> [letöltve: 2010. május 1.].

IMF ellenpólusaként egy központi bank, a BancoSur, a „Dél Bankja” létrehozásában látta a megoldást. A nyomaték kedvéért az alapításhoz Chávez a Venezuelai Nemzeti Bank tartalékainak 10%-át ajánlotta fel.²⁷ A pénzügyintézet végül 2009. szeptember 26-án jött létre 20 milliárd USD-os kezdőtőkével.²⁸ A bank létrehozásának célja, hogy infrastrukturális beruházásokhoz, valamint elsősorban szociális programokhoz nyújtson segítséget a hitelkérelmező országok számára.

2010 januárjában Chávez elnök – csakugyan a hazai valuta védelmében – rögzített kettős árfolyamrendszer bevezetését jelentette be, amelynek lényege, hogy a bolivarnak két hivatalos árfolyamát határozzák meg ezt követően: 2,6 bolivar/USD árfolyamot az alapvető áruk, mint például az élelmiszer, a gyógyszer és az ipari gépek behozatalára, valamint 4,3 bolivar/USD váltási rátát az egyéb importárakra, autókra, telefonokra s a többi.²⁹

AZ ÁRSZABÁLYOZÁS

Szintén egyedi venezuelai rendszernek nevezhető a 2003-ban bevezetett árszabályozás, amelynek célja az infláció megelőzése és a szegények védelme. A szabályozás mintegy 400 élelmiszerre terjed ki.³⁰ A rendszernek azonban, ahogy azt a gyakorlat bizonyította, számos hátlutítóje van, így például az, hogy az adott árukat érintően általánossá váltak a készlethiányok,³¹ a nyomott árakon ugyanis nem kifizetődő a termelés, mert a mesterségesen alacsonyan tartott árak még az infláció mértékét sem követik, így a termelőket általánosságban mintegy 30-60%-os veszteség éri.³² A rendszer másik negatív hozadéka a nemzetközi csempészet megerősödése: a központilag mérsékelt áron tartott árukat egyes csoportok felvásárolják,

²⁷ „Meg kell kezdenünk a tartalékaink visszaszerzését. Miért kellene a pénzünknek északon lennie? Nem lehet az összes tojást egy kosárba rakni. [Különösen] mikor az imperializmus épp válságba kerül, amely mindnyájunkra hatással lehet. [Latin-Amerika] megmenti saját magát.” – nyilatkozta Chávez 2008 januárjában. --- http://www.nytimes.com/2008/01/27/world/americas/27iht-venez.1.9524847.html?_r=1 [letöltve: 2010. május 4.].

²⁸ Az alaptőkéhez Argentína, Brazília és Venezuela négy-négy milliárd USD-ral, Bolívia, Ecuador, Paraguay és Uruguay kisebb összegekkel járult hozzá. --- <http://en.mercopress.com/2009/09/27/south-american-leaders-sign-agreement-creating-south-bank> [letöltve: 2010. május 4.].

²⁹ Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ve.html> [letöltve: 2010. május 4.].

³⁰ Forrás: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/08/AR2007020801240.html> [letöltve: 2010. május 4.].

³¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4599260.stm> [letöltve: 2010. május 4.].

³² Forrás: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE5246OO20090305> [letöltve: 2010. május 4.].

majd ezt követően a nagy mennyiségre való tekintettel, nem legális utakon, hanem a zöldhatáron át, általában Kolumbiába csempészik, majd a vételár többszöröséért adják tovább.³³

A szabályok kijátszása azonban országhatárokon belül is jelentős. A termelők visszafogják a nyomott áras termékek előállítását, vagy azok egy nem támogatott változatát dobják piacra, így fordulhat elő az, hogy egy rizstermelő terményének mindössze 10-20%-a kerül általános rizsként a piacra, a fennmaradó 80-90% ízesített vagy egyéb más módon elkészített rizsként jelenik meg az áruházak polcain. A hasonló esetek megelőzése érdekében 2009 márciusában a venezuelai kormányzat 12 alapvető élelmiszerre – mint például többek között a rizs, étolaj, kávé, cukor, tejpor, sajt vagy a paradicsomszós – termelési minimum kvótát írt elő.³⁴ A termelői oldal a szabályozást követően tiltakozásba kezdett, mondván, hogy a kötelező eladási árak bevezetése csődbe viheti őket.

AZ ÁLLAMOSÍTÁS

Chávez már a választási kampánya során is a kapitalista nyugatot, a nemzetközi nagytőke tulajdonosait tartotta felelősnek országa, sőt egész Latin-Amerika problémáiért. Hatalomra kerülését követően intézkedések sorával tett lépéseket a külföldi gazdasági, politikai befolyás visszaszorítása érdekében. Az IMF és a Világbank kapcsán említett elszigetelődés mellett a gazdasági élet egyéb területein is jelentős változásokat eredményező döntéseket hozott.

2007–2008 folyamán Chávez elnök az ipar területén számos külföldi kézbe került venezuelai vállalatot államosított.³⁵ Ez az „erőszakos” állami tulajdonba vétel azonban csak névleg egyezik meg a hazánkban a II. világháborút követően felálló rendszer központi államosítási intézkedéseivel. Csak a legjelentősebbeket említve, elsőként az olajipar területén történtek változtatások: az Orinoco-medence négy, mintegy 30 milliárd USD összértékű projektjét működtető, cég (Exxon, ConocoPhillips, Total, StatoilHydro) kellett, hogy csökkentse részesedését az iparágban. A két utóbbi vállalat mintegy 1 milliárd USD ellentételezést kapott tulajdonhányaduk csökkentése után, melynek következményeként a PetroCedeño (korábban Sincor) vállalatban – mely az ország legnagyobb és legmodernebb extra-nehéz nyersolaj kitermelője – a Total 47%-os

³³ A csempészet megakadályozásának érdekében Chávez elnök mintegy 1200 határőrt küldött a régióba. --- <http://uk.reuters.com/article/idUKN2255355320080122> [letöltve: 2010. május 3.].

³⁴ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7923073.stm> [letöltve: 2010. május 5.].

³⁵ <http://www.reuters.com/article/idUSTRE5243CX20090305> [letöltve: 2010. május 5.].

részesedése 30,3%-ra,³⁶ a StatoilHydro 15%-os tulajdonhányada pedig 9,67%-ra³⁷ csökkent az állami PDVSA javára. A brit BP és az amerikai Chevron szintén kisebbségi tulajdonosként maradt az országban. Az állam legnagyobb magánkézben lévő energiatermelőjét, amely 82%-ban az Egyesült Államokban bejegyzett AES Corporation tulajdonában volt, a caracasi kormányzat 740 millió USD-ért vásárolta meg, elemzők szerint fair árat fizetve az AES-nak. A telekommunikáció területén a szintén vezető pozícióban lévő CANTV vállalat került állami kézbe az amerikai Verizon Communicationsnek fizetett 572 millió USD-s piaci vételár után. A sorban ezután az óriás cementgyárak következnek, majd a bankszektor és az acélipar, ám ez utóbbi kettő kapcsán (a konkrét esetek a spanyol Grupo Santander kivásárlása a Banco de Venezuelából, valamint a Sidor visszavásárlása az argentin Ternium vállalatától) még nem sikerült mindkét fél számára elfogadható megállapodást kötni.³⁸

Az államosítás azonban nemcsak a nagyvállalatokat érintette, hanem a nagybirtokokat is. Itt azonban kevésbé lehet pozitív eredményekről beszámolni, tekintettel arra, hogy a korábban jól vagy legalábbis jobban működő gazdaságok az államosítás után általában nem kerültek új tulajdonos(ok)hoz, vagy jobb esetben állami alkalmazottak próbálják meg őket üzemeltetni, alacsony termelékenységi mutatókkal, így nemcsak munkahelyek szűntek meg, de a leállás, illetve hatékonyságszökkenés termelékiesést és így további élelmiszerhiányt eredményez.³⁹

A SZEGÉNYSÉG

Mindannak ellenére, hogy Chávez hivatalban töltött idejének második felében – a kőolajárak folyamatos növekedésének köszönhetően – a gazdasági világválság kirobbanásáig konstans módon nőtt az ország GDP-je, a szegénység kezelésének területén még jócskán van behoznivalója Venezuelának. Bár a Datos, független venezuelai think-tank kutatásai szerint a reáljövedelmek 2003 és 2006 között mintegy 137%-kal növekedtek, a hivatalos mutatók pedig a szegénységben élők számát illetően 10%-os

³⁶ <http://www.total.com/en/our-energies/oil/exploration-and-production/projects-and-achievements/petrocedeno-940854.html> [letöltve: 2010. május 5.].

³⁷ <http://www.statoil.com/en/About/Worldwide/Venezuela/Pages/default.aspx> [letöltve: 2010. május 5.].

³⁸ A megállapodások kölcsönös beleegyezéssel való megkötése e két esetben különösen fontos, hiszen Venezuela mind Spanyolországgal, mind pedig Argentínával valamifajta szövetségi rendszerben áll, melynek sokat árthat egy esetleges erőszakos és egyoldalú lépés az államosításra.

³⁹ http://www.businessweek.com/magazine/content/10_12/b4171046603604.htm [letöltve: 2010. május 4.].

csökkenést mutatnak, elemzők szerint a javulások egyöntetűen a kőolaj magas világgpiaci árának köszönhetőek és nem a gazdaságpolitikai intézkedésekben rejlő reformoknak. A helyzet tehát korántsem mondható szilárdnak, még akkor sem, ha a kormányzati retorika a kritikákra válaszul az ország 60 milliárd USD értékű kőolajtartalékát említi a támogatási rendszer hosszútávú működtetésének biztosítékaként.

A Datos kutatása arra az egyedi tényre is rávilágít, mely szerint „a venezuelai szegények sokkal jobb körülmények között élnek manapság, mint korábban, nőtt a vásárlóerejük is [...], de mindezen változások anélkül mentek végbe, hogy a lakhatási körülményeik, iskolázottságuk vagy mobilitási képességük növekedett volna”.⁴⁰ Az olajbevételek milliói tehát „felületi kezelésekre” és nem a problémák gyökerének megoldására fordítottak, így a jelenlegi állapotok korántsem tekinthetők stabilnak. Mindazonáltal tagadhatatlan tény, hogy a Világbank elemzése szerint a vizsgálat tárgyát képező évtizedben, 1995–2005 között a szegénysorban élő családok száma 10%-kal csökkent.⁴¹

ÖSSZEGZÉS

A korábban elmondottak összegzésekképpen elmondható, hogy a baloldali fordulattal, azaz Hugo Chávez hatalomra kerülésével Venezuela a saját lábára állás és a szociális szerepvállalás kiterjesztése mellett tette le voksát. Az elnök a klasszikus baloldali értékrendet követve, ideológiailag megtámogatva építi ki sajátos „bolivári” rendszerét, ami legerőteljesebben a gazdaságpolitikai intézkedésekben követhető nyomon.

Az amerikai földrészt több, mint egy évszázada legközvetlenebb befolyási övezetének tekintő Egyesült Államok politikai, gazdasági és katonai intézkedései ellenében Caracas az évek során egyre erőteljesebb retorikával él, ami Chávez pozíciójának megerősödésével tettekben is megnyilvánul, akár önállóan Venezuela nevében, akár szövetségi keretek között. A Presidente által vezetett regionális szövetségek (ALBA, BancoSur stb.) által kiváltott hatás azonban jelen fázisban még igencsak csekély ahhoz, hogy érdemben változtasson a fennálló helyzeten, hiszen nem feledkezhetünk meg az érintett országok gazdasági potenciáljáról. Minden pozitívuma és eredménye mellett, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a Venezuelát sújtó szegénységet, munkanélküliséget, inflációt, valamint a gazdaság rendkívüli mértékű függését a kőolaj világgpiaci szereplésétől. Annak az országnak a

⁴⁰

[Http://www.boston.com/news/nation/articles/2006/08/13/critics_slam_venezuelan_oil_windfall_spending](http://www.boston.com/news/nation/articles/2006/08/13/critics_slam_venezuelan_oil_windfall_spending) [letöltve: 2010. május 2.].

⁴¹ [Http://venezuelanalysis.com/news/1774](http://venezuelanalysis.com/news/1774) [letöltve: 2010. május 3.].

gazdaságát semmiképpen nem lehet stabilnak nevezni, amely GDP-jének mintegy 80%-át a kőolajexportból származó bevételek adják.

Az országban tehát jócskán van még mit tenni a gazdasági reformok terén: több lábon álló gazdaságot kell kiépíteni, meg kell szüntetni a hiánygazdaságot, biztosítani kell a bérek értékállóságát, vissza kell szorítani a munkanélküliséget és az inflációt, a szociális segélyezési programok felülvizsgálatával meg kell állítani a szegénység terjedését, hatékony eszközrendszerrel kell kiépíteni a szegénység kezelésére, kialakulásának megszüntetésére, hiszen a céltalan segélyezések nem szüntetik meg a kiváltó okokat.

A svájci bázisú NGO, a World Economic Forum rangsora szerint Venezuela a 102 országot érintő kutatásban a 82. helyen áll a vállalkozások működtetésének körülményeit vizsgálva: egy vállalkozás beindításához például átlagosan 119 napra és 14 különböző űrlap kitöltésére van szükség, míg egy átlag OECD országban ez mindössze 30 napot és 6 kérdőívet vesz igénybe.

Feladat tehát bőven van még a caracasi vezetés előtt, melyeket azonban kizárólag gondos és hosszútávú tervezéssel lehet hatékonyan megoldani. A kőolaj magas világpiaci árának köszönhetően jelen pillanatban Venezuela kezében ott van a megoldást lehetővé tevő pénzügyi fedezet, melyet, ha nem felületi kezelésekre és népszerűsítő látszatintézkedésekre fordít a politikai vezetés, hanem a problémák gyökereinek a felkutatására és reformintézkedések bevezetésére, akkor felszámolhatók lesznek a jelenleg az ország lakosságának nagy részét napi szinten sújtó nehézségek.

Vogel Dávid okleveles biztonság- és védelempolitikai szakértő, az ELTE politikatudományi mesterszakának és a Pannon Egyetem nemzetközi tanulmányok mesterszaka Latin-Amerika és félperifériális Európa szakirányának hallgatója, a ZMNE Hadtudományi Doktori Iskolájának doktorjelöltje. Latin-amerikai témákban rendszeresen publikál.

IRODALOMJEGYZÉK

HARRIS, DAVID – AZZI, DIEGO: *ALBA – Venezuela's answer to „free trade”: the Bolivarian alternative for the Americas*. Focus on the Global South, Sao Paulo – Bangkok, 2006.

DR. KAISER FERENC – VOGEL DÁVID: Egy huszadik századi Simon Bolívar – avagy Venezuela világméretű harca az Egyesült Államok ellen, az egységes Latin-Amerikáért. In *Kard és Toll 2007/1*. p.47-60.

Profilé: Hugo Chavez; 5 December, 2002. Letöltve:
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1925236.stm>; 2010. április 30.

TURNER, BARRY [szerk.]: *The Statesman's Yearbook. The Politics, Cultures and Economies of the World, 2005*. Palgrave Macmillan, New York, 2004.

VOGEL DÁVID: Az Egyesült Államok Latin-Amerika politikájának változása.
In *Nemzet és Biztonság, 2010/3*. p.3-13.

<http://data.un.org>

<http://en.mercopress.com>

<http://history.state.gov>

<http://ipsnews.net>

<http://news.bbc.co.uk>

<http://uk.reuters.com>

<http://venezuelanalysis.com>

<http://www.alianzabolivariana.org>

<http://www.boston.com>

<http://www.businessweek.com>

<http://www.cadivi.gov.ve>

<http://www.chinapost.com.tw>

<http://www.cnn.com>

<http://www.country-data.com>

<http://www.imf.org>

<http://www.indexmundi.com>

<http://www.jstor.org>

<http://www.mundoandino.com>

<http://www.nytimes.com>

<http://www.opec.org>

<http://www.pdvsa.com>

<http://www.reuters.com>

<http://www.statoil.com>

<http://www.total.com>

<http://www.washingtonpost.com>

<https://www.cia.gov>